

Cierpiat-Wolan M., Czudec A., Ślusarz G., Błachut B.

Jakość życia w województwie podkarpackim w latach 2004-2015

Mimo, że problematyka jakości życia mieszkańców jest przedmiotem wielu badań, to w dalszym ciągu nie ma pełnej odpowiedzi na pytanie o oddziaływanie czynników ekonomicznych, społecznych, czy środowiskowych na obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia. Dzieje się tak m.in. dlatego, że ocena jakości życia w danym środowisku (kraj, region, lokalna społeczność) jest możliwa w wyniku porównań z innym środowiskiem, a to oznacza, że nawet daleko idąca poprawa warunków życiowych w jakimś okresie, może być niezauważana przez mieszkańców, bo w tym samym okresie jakość życia ludzi w innym środowisku uległa jeszcze większej poprawie. Ponadto oczekiwania mieszkańców co do poprawy jakości życia są na ogół większe niż możliwości ich zaspokojenia, bo wraz z rozwojem cywilizacyjnym pojawiają się nowe potrzeby, których zaspokojenie wymaga większych niż dotychczas dochodów gospodarstw domowych, albo większej skuteczności działania instytucji sektora publicznego.

Przedmiotem oceny w tej pracy była jakość życia mieszkańców Podkarpacia na tle innych regionów w Polsce, w tym zwłaszcza we wschodniej części kraju.

Na podstawie analizy głównych czynników kształtujących jakość życia można sformułować kilka generalnych wniosków:

- Podkarpacie należy do regionów charakteryzujących się niską jakością życia mierzoną czynnikami ekonomicznymi, takimi jak poziom dochodów gospodarstw domowych, bezrobocie, skala ubóstwa, czy struktura wydatków konsumpcyjnych. W latach 2004-2015 nie było – na tle innych regionów – znacznej poprawy pod tym względem, głównie dlatego, że rozwój ekonomiczny większości regionów w Polsce był szybszy niż na Podkarpaciu, co spowodowało pogłębienie się dysproporcji międzyregionalnych;
- W przypadku jakości życia zależnej od oddziaływania czynników społecznych (ochrona zdrowia, edukacja, kultura), Podkarpacie – podobnie jak w przypadku uwarunkowań ekonomicznych – plasowało się w dalszej części rankingu regionów, z tą jednak różnicą, że dysproporcje międzyregionalne były tu mniejsze niż w przypadku cech ekonomicznych. Ponadto, niektóre wyznaczniki jakości życia (długość życia, stan zdrowia mieszkańców) dają Podkarpaciu przewagę nad większością regionów w Polsce;
- Atutem Podkarpacia są walory cech środowiska przyrodniczego – wpływające na jakość życia mieszkańców, co jest w dużym stopniu efektem aktywności instytucji sektora publicznego inwestujących w ochronę środowiska przez budowę sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, czy gazowej;
- Podkarpacie zajmuje dość wysoką pozycję w rankingu regionów w Polsce przeprowadzonym na podstawie subiektywnych miar jakości życia, co wydaje się potwierdzać hipotezę o umiarkowanym znaczeniu czynników ekonomicznych w kształtowaniu subiektywnej oceny jakości życia mieszkańców;
- Jakość życia pozostaje w związku ze skalą migracji między regionami, przy czym z analizy wyników badania wykorzystującego modele opisujące zależność salda migracji od wybranych miar jakości życia wynika, że oprócz czynników ekonomicznych, także uwarunkowania społeczne mają wpływ na proces migracji.

Wszystko to wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań prowadzących do poprawy jakości życia mieszkańców na Podkarpaciu, bo migracja ludności z tego regionu jest jednym z czynników osłabiających jego możliwości rozwojowe w sferze ekonomicznej i społecznej.

Instrumentem służącym poprawie warunków życia na Podkarpaciu ma być inteligentna specjalizacja „Jakość życia”, której główne założenia sprowadzają się do pobudzania takich działań w gospodarce, które chronią środowisko przyrodnicze. Tak zdefiniowana inteligentna specjalizacja ma zatem z jednej strony wspierać rozwój gospodarki, z drugiej zaś ograniczać zakres ingerencji w środowisko przyrodnicze i w rezultacie poprawiać dbałość o jego zasoby. Takie podejście jest w pełni uzasadnione, bo gospodarka na Podkarpaciu wymaga zdynamizowania procesów rozwojowych i zwiększenia jej konkurencyjności. Jednocześnie chodzi o to, aby procesy gospodarcze nie przyczyniły się do pogorszenia stanu środowiska przyrodniczego, które powinno pozostać cennym walorem tego regionu.

Takie podejście do problemu jakości życia jest oparte na założeniu, że podmioty sektora prywatnego będą tak organizować swoją działalność i przekształcać strukturę, aby umacniając pozycję konkurencyjną na otwartym rynku, przyczyniać się do poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

W takich okolicznościach uzasadnione jest pytanie o warunki, których spełnienie motywowałoby podmioty gospodarcze do takich zachowań na rynku, w sytuacji gdy mechanizm rynkowy jest nie tylko niedoskonały w sferze ochrony środowiska przyrodniczego, a pozbawiony regulacyjnej roli ze strony otoczenia instytucjonalnego, prowadzi do nadmiernej eksploatacji środowiska.

Wszystko to oznacza, że wdrożenie tak zdefiniowanej inteligentnej specjalizacji regionu będzie wymagać daleko idącego wsparcia organizacyjnego i finansowego ze strony instytucji sektora publicznego. W przeciwnym wypadku zmiany w gospodarce na Podkarpaciu mogą zmierzać w innym kierunku niż wynika to z założeń inteligentnej specjalizacji „Jakość życia”.

Przykładem jest tu produkcja żywności ekologicznej, która jest traktowana jako jedna z form takiej specjalizacji. W dokumencie charakteryzującym inteligentną specjalizację „Jakość życia”, samorząd województwa podkarpackiego założył, że do roku 2020 powierzchnia upraw ekologicznych zwiększy się z 30 tysięcy hektarów do 40 tysięcy hektarów. Tymczasem widoczna jest zupełnie odwrotna tendencja, bo powierzchnia użytków ekologicznych na Podkarpaciu zmniejszyła się do 15 tys. ha w 2016 roku, a liczba gospodarstw ekologicznych spadła do 1,3 tys. Należy przy tym dodać, że kilka lat wcześniej Podkarpacie było krajowym liderem pod względem liczby gospodarstw ekologicznych. Jedną z przyczyn takiego regresu jest niska konkurencyjność gospodarstw rolnych na Podkarpaciu, głównie ze względu na małą powierzchnię użytków rolnych w przeciętnym gospodarstwie. W takich warunkach powstawanie gospodarstw ekologicznych w regionach o znacznie bardziej korzystnej strukturze obszarowej gospodarstw (Warmia i Mazury, Pomorze Zachodnie, Podlasie) skutkuje wypieraniem z rynku drobnych producentów żywności ekologicznej, a tacy dominują na Podkarpaciu.

Przykład ten można traktować jako dowód na to, że trudno będzie oczekiwać poprawy jakości życia mieszkańców w sferze ochrony środowiska przyrodniczego w powiązaniu z tworzeniem przewag konkurencyjnych podmiotów gospodarczych na rynku, bez precyzyjnego wskazania sektorów gospodarki zdolnych do realizowania takich założeń, a także bez aktywnej roli instytucji we wspieraniu takiej działalności.

Urząd Statystyczny w Rzeszowie, 2017